

O lidech a robotech

Leo Pavlát

Jak rabi Löw stvořil golema

V posvátných knihách Židů je psáno, že dříve, než Bůh poslal děti Izraele do vyhnání, sepsal s nimi i s ostatními národy smlouvu. Židé se v ní zavázali ke dvěma věcem: Slíbili, že se nepokusí vrátit do Svaté země dříve, než je tam přivede sám Bůh, a přisahali, že se nebudou bouřit proti národům, mezi kterými budou žít. Ostatní národy zase daly své slovo, že nebudou Židy utiskovat. Smlouva byla podepsána, Bůh na ni dal svou pečeť. Všude, kam Židé přišli, svou přísahu dodržovali, zachovávali mezi sebou zákony svých předků a trpělivě čekali na návrat do vlasti. Zlí lidé ale Židy obviňovali ze všeho špatného. Uličky židovských čtvrtí i synagog se pak nejednou zalily krví nevinných obětí.

Když se jednou i v Čechách zvedla proti Židům lidská nenávist, rabi Löw v Praze se ve snu otázal Boha, jak by mohl odvrátit hrozící poohromu, a Bůh odpověděl: „Stvoř golema, tělo z hlíny, a oživ ho. Golem ochrání Židy před každým nepřítelem.“

Nazítří ráno si rabi Löw zavolal svého zetě Izáka ben Šimona a svého nejlepšího žáka Jákoba Chaima ben Sasona z kněžského rodu Levitů. „Pozval sem vás,“ řekl, „protože potřebuji vaši pomoc. Je již dost bezpráví, které jsme museli vytrpět. Proto chci stvořit mocného golema, bytost ani dobrou, ani špatnou, poslušnou všech mých příkazů. Podle starých nauk a tajných knih při tom musí být přítomny čtyři živly. A tak ty, Izáku, budeš zastupovat moc ohně. Jákob bude znázorňovat vodu a já vzduch. Zbývá země a tu, až se na náš úkol dokonale připravíme, nalezneme tam, kde nám ukáže Bůh.“

Několik následujících dnů strávili všichni tři muži v rozjímání a modlitbách. Rabi Löw navíc dlouho do noci studoval zázračné dílo napsané samotným Abrahámem, knihu jemných symbolů, v níž se písmena sčítají jako čísla a čísla se dají číst jako písmena. Když uplynulo sedm dní, spatřil rabi Löw ve snu vltavský břeh. Místo, které se mu zjevilo, bylo plné jemné, čerstvě naplavené hlíny a na jejím povrchu se rýsoval obrys těla. Rabi Löw hned svolal své pomocníky. Byla právě půlnoc, druhý den židovského měsíce adar. Muži se nejprve vydali do očistné lázně mikve a odtud, oblečeni do bílých svátečních rouch, zamířili k Vltavě. V rukou jim zářily svíce, jediná světla v temnotě, v níž se skryly i měsíc a hvězdy.

Když rabi Löw našel místo, které uviděl ve snu, nařídil svým přátelům, aby četli žalmy. Sám pak v hlíně načrtl lidské tělo veliké tři lokte, uhnětl mu nos, uši, ústa i oči a naznačil prsty na rukou a nohou. Golem ležel na zádech, nehybný jako člověk v hlubokém spánku.

Rabi Löw se obrátil na Izáka ben Šimona. „Jsi eš, oheň. Obejdi golema sedmkrát zprava doleva.“ Rabín se naklonil ke svému zetí, pošeptal mu do ucha zázračnou formulí, které rozuměli jen zasvěcenci, a Izák vykročil. Obcházel hliněné tělo a chvějícím se hlasem

Z kterého českého filmu je postava Golema a který slavný český režisér film vytvořil?

Kdo hrál titulní dvojroli v této dvojdílné veselohře?

Filmový Golem

Za kouzlo všech kouzel bývalo odedávna pokládáno stvoření umělého člověka – homunkula. O stvoření homunkula se pokoušeli opravdoví mistři tajné magie. Ze se jim to povedlo, víme však jen z pověsti.

Možná jste slyšeli jen o pražském golemovi. Je skutečně ze všech nejznámější, ale podle

CO NÁS ZAJÍMÁ

data narození stojí až na samém konci v řadě golemů. První z nich, pokud uvěříme pověstem, spatřil světlo světa ve Španělsku nejméně o pět set let dřív vzbudil tím všeobecné pohoršení: První golem byla žena! Psal se rok tisíc a nějaké drobné, zkrátka 11. století.

*Z knihy
Hany Doskočilové
Golem a ti druzí*

Ilustrace Gabriela Filcika

O zamilovaném golemovi vypráví také jedna z pověstí v knize Hany Doskočilové. Najdete ji na www.fraus.cz

přeříkával slova složená z magických slabik. Když minul golemovu hlavu poprvé, začalo tělo vysychat. Když kolem hlavy přešel potřetí, golem vydával teplo. Na popáté žhnul, a když ho Izák obešel posedmé, byl rozpálen jako pec.

Nato rabi Löw oslovil Jákoba Chajima bez Sasona. „Jsi majim, voda,“ řekl mu. „Obejdji golema sedmkrát zleva doprava.“

Jákob se vydal kolem golema opačným směrem než Izák a i on odříkával průpověď, kterou mu rabi Löw pošepтал. Když minul golemovu hlavu poprvé, hliněné tělo ztratilo svůj rudý svit. Když kolem golema přešel potřetí, z golema stoupala pára a jeho trup zvlhl. Na popáté na hliněné hlavě vyrostly lasy a na prstech se objevily nehty, při sedmé obchůzce se tělo pokrylo kůží.

Poté golema obcházel sám rabi Löw znázorňující vzduch. Střídavě přecházel oběma směry a nakonec do golemových úst vložil pergamenový lístek, na kterém bylo napsáno nevyslovitelné Boží jméno. Muži se pak poklonili k východu, západu, jihu a severu a společně pronesli slova Božího učení: „I vytvořil Hospodin Bůh člověka, prach ze země, a vdechl mu v chřípí dech života.“

Jen co slovo život splynulo z jejich rtů, golem se posadil. Oheň, voda a vzduch probudily jeho hliněné tělo a golem se poprvé rozhlédl. „Vstaň!“ přikázal mu rabi Löw. Golem poslechl a jeho tvůrce mu řekl: „Jmenuješ se Josef. Stvořil jsem tě, abys chránil Židy před každým nebezpečím, a budeš poslouchat každý můj rozkaz. Když tě pošlu do ohně, půjdeš tam. Když ti přikážu, aby ses vrhnul ze skály nebo skočil do hlubin oceánu, uděláš to!“

Golem přikývl, že rozumí, ale odpověď nemohl. Stvořil ho člověk, ne Bůh, a proto v něm Boží světlo bylo zastřeno. Jinak se však golem od lidí ničím nelišil. Golema však nebylo možné ani zabít, ani zranit; jako zvířata, démoni a duchové viděl i to, co zůstalo očím lidí skryto. Když bylo třeba, vyhledal rabiho Löwa, upozornil ho na úklady protivníků a moudrý rabín už věděl, jak nebezpečí zažehnat.

Tak se Židé dočkali svého dlouho očekávaného zachránce. Jen tři muži věděli, jak se do Prahy dostal, ale tisíce lidí mu vděčily za svůj klid.

Z knihy Osm světel

*zet' – manžel vdané dcery, jejím rodičům je zetěm
loket – staročeská délková míra, asi 60 cm*

Leo Pavláť
Golemovy služby

Žena rabiho Löwa Perl se starala o sedm dětí, pro samý shon nevěděla, co udělat dřív. Rabi Löw však své ženě jasně řekl: „Golema k domácím pracím nepoužívej!“ A tak Perl zastala všechno sama, i když jí často vrtalo hlavou, proč se musí golemových služeb zříct.

Jednou, před svátkem pesach, který připomíná vysvobození Židů z moci krutého egyptského faraóna, měla Perl obzvlášt napilno. Na pesach Židé jedí jen nekvašené chleby, takové, jaké si jejich předci brali na cestu z egyptského otroctví, a proto v domě nesmělo být nic kvašeného. Perl drhla podlahy, zametala, aby nikde nezůstal zapomenut ani kousek obyčejného chleba. Od rozednění do noci se nezastavila a tu si jednou po ránu všimla go-

CO NÁS ZAJÍMÁ

ALQUIST (sám): Požehnaný dni! (jde po špičkách ke stolu a vylévá zkumavky na zem)

Svátku dne šestého! (usedne u psacího stolu, hází knihy na zem; pak otevře bibli, listuje a čte)

„A stvořil Bůh člověka k obrazu svému: k obrazu božímu stvořil ho, muže a ženu stvořil je. I požehnal jim Bůh a řekl: Rosítež a množte se, a naplňte zemi.“

Velicí vynálezci, co jste vynalezli velkého proti té dívce, proti tomu chlapci, proti tomu prvnímu páru, který vynášel lásku, pláč, úsměv, milování, lásku muže a ženy?

Úryvky ze stejnojmenného dramatu

Rossum's Universal Robots [rosjúmz juniversl robots] – Rozumovi všeestranní roboti kabelovat – telegrafovat, podávat zprávu prostřednictvím zvukových znamení (morseovou abecedou) po drátě (kabelu)

fiziologie – věda o životních procesech v tělech organismů

industrie – průmysl

Dear Sir [dír sér] – angl. vážený pane

Monsieur [mesjé] – franc. pane

Geehrter Herr – něm. vážený pane

Můžete si přečíst nebo zhlédnout

Španělskou pověst o krásné golemce, německou o domě plném golemů, polskou pověst, ale i tu pražskou o golemu Josefovi najdete v knize Hany Doskočilové *Golem Josef a ti druzí*.

V knize Leo Pavláta *Osm světel* jsou kromě pověstí o golemovi i další židovské příběhy, nejen ze staré Prahy.

Eva Hudečková je autorkou pohádkového vyprávění *Bratříček Golem*, v kterém se objevuje golem jako bytost magická stojící na straně pohádkového dobra.

Karel Čapek se sci-fi tématům věnoval i v dalších dílech – o důsledcích vynálezu elixíru věčného mládí napsal ve hře *Věc Makropulos*, varující román *Krakatit* z 20. let 20. století byl v době svého vzniku také sci-fi literaturou, protože v osudech románových postav zobrazuje objev atomové energie a technické využití a zneužití její výroby. Román byl také dvakrát zfilmován – poprvé s původním názvem románu, podruhé pod názvem *Temné slunce*. Zjistěte informace o těchto filmech.

Scénář ke sci-fi seriálu napsal také Ota Hofman. Jeho postavy se ve vědecké expedici vraťejí proti času z daleké budoucnosti do 80. let 20. století, aby pozorovali dětství geniálního fyzika a prozkoumali jeho školní zápisky, a doplnili tak historii fyziky. Setkání dvou časově vzdálených civilizací často působí komicky. Vzpomenete si na název seriálu? Víte, kdo je jeho režisérem a kteří herci v něm hráli? Nápoděda: amarouny.

O člověku, který se změnil vlivem umělých zásahů, píší také zakladatelé sci-fi literatury Angličané George Herbert Welles [džorž herbrt vels] v románu *Neviditelný* a Robert Louis Stevenson [roubrt lujs stívnzn] v hororu *Podivný případ dr. Jekylla a pana Hyda* [džekila, hajda].

Hledání souvislostí

- Polský autor Konrad Fiałkowski v povídce Adam a Eva svérázným uměleckým způsobem nově vyložil obraz Starého zákona: První lidé přišli na Zemi z nebe, ale ne z Ráje, nýbrž z astronomicky chápaného vesmíru. Je v současné době tato myšlenka zcela fantastická? Můžeme připustit, že první, nejjednoduší organismy na Zemi (ne lidé) byly vesmírného původu?
- Americký sci-fi film E. T. mimozemšťan (robot vesmírné civilizace se „zabydlí“ na Zemi) má přes vnější odlišnosti s dramatem R.U.R. důležitou významovou shodu. Jakou?
- Běljajevův Ichtyandr mohl žít pod vodou díky voperovaným žraločím žábrám. Může se žábrami stát z člověka vodní tvor? Čím dalším byste museli Ichtyandra vybavit, aby mohl trvale žít pod vodou?
- Situace, v níž se v románu Člověk obojživelník zobrazuje záchrana topící se dívky, vám vybaví obdobnou situaci v jedné z Anderseno-vých pohádek. V které? Připomeňte si ji vyprávěním jejího příběhu.